

De baten van het marktwerkingsbeleid

Auteur(s):

Hulst, N. van

*De auteur is directeur Marktwerking bij het Ministerie van Economische Zaken. Met dank aan een aantal collega's voor hun commentaar.***Verschenen in:**

ESB, 81e jaargang, nr. 4053, pagina 316, 10 april 1996

Rubriek:**Trefwoord(en):**

marktwerking, regulering

In de huidige kabinetsperiode wordt het marktwerkingsbeleid geïntensiveerd. Hiervoor zijn vier motieven: het wegnemen van welvaartsverliezen die ontstaan door monopolioïde prijsvorming, het bevorderen van de dynamische efficiency, het versterken van de internationale concurrentiepositie en het verbeteren van de werking van de publieke regulering. Het beleid wordt ondersteund door de economische theorie, en door vele berekeningen die wijzen op de hoge kosten van de afscherming van markten.

In de huidige kabinetsperiode vindt een belangrijke intensivering van het marktwerkingsbeleid plaats. Daarover is een levendige publieke discussie aan de gang die ideologische trekken vertoont. Regelmatig wordt twijfel geuit over de fundamenteën waarop het beleid rust. Dit artikel beoogt aan te geven dat de economische onderbouwing van het marktwerkingsbeleid heel wat robuuster is dan vaak wordt verondersteld. Na een beknopte uiteenzetting van de actualiteit van het marktwerkingsbeleid wordt nader ingegaan op de economische onderbouwing ervan. De conclusie is dat intensivering van het marktwerkingsbeleid grote baten heeft voor de Nederlandse economie.

De actualiteit van het marktwerkingsbeleid

In ruwe trekken verloopt de intensivering van het marktwerkingsbeleid langs drie sporen¹. Het eerste spoor is de voor 1997 voorziene invoering van een nieuwe mededingingswet. Deze wet voorziet in een verbodsstelsel waarin kartels en misbruik van economische machtspositie in beginsel verboden zijn. Tevens bevat de wet nationaal concentratietoezicht. Met deze wet is Nederland in één klap volledig aan de maat van de Europese mededingingsregels. Dit betekent een structuurbreuk met de huidige mededingingswetgeving (het zgn. misbruikstelsel) en zal naar verwachting een cultuuromslag in de Nederlandse economie teweeg brengen.

Het tweede spoor van de intensivering van het marktwerkingsbeleid betreft de doorlichting van wetten regelgeving op overdadige concurrentiebeperkingen. Dit spoor vormt een onderdeel van het project 'Marktwerking, deregulering en wetgevingskwaliteit' (mdw). In dit kader is in het eerste jaar o.a. de Winkelsluitingswet, de taxiregulering en het domeinmonopolie van de advocatuur aangepakt. De nieuwe Winkeltijdenwet die per 1 juni a.s. ingaat is hiervan het eerste resultaat. De feitelijke realisatie van andere projecten zal grotendeels in 1997 en 1998 zijn beslag krijgen.

Het derde spoor van de intensivering van het marktwerkingsbeleid omvat het toelaten van marktwerking in voorheen (semi-)publieke sectoren. Voorbeelden zijn de verandering in de Wet op de Telecommunicatievoorzieningen (WTV), de liberalisering van de Mediawet, de verzelfstandiging van de NS, de invoering van concurrentie in het stads- en streekvervoer, de plannen voor meer marktwerking in sectoren als de gezondheidszorg, energie, sociale zekerheid (Ziektewet, WAO), pensioenen e.d. Voor een deel is deze beweging ingegeven door Europese richtlijnen (telecom, spoor, energie). Het kabinet rekent het nadrukkelijk tot zijn verantwoordelijkheid, om essentiële publieke belangen te blijven waarborgen en de concurrentie in genoemde sectoren in goede banen te leiden. Om die reden wordt voor een aantal sectoren onafhankelijke toezicht ingesteld (telecom, energie, openbaar vervoer e.d.). Naast deregulering is aldus ook sprake van herregulering.

De drie genoemde beleidssporen hangen met elkaar samen. Essentieel is met name dat daar waar vermindering optreedt van publieke regelgeving (als gevolg van het tweede en derde spoor), de hierdoor ontstane ruimte niet wordt opgevuld met private regelgeving (kartelvorming). Het eerste spoor is derhalve noodzakelijk om van het tweede en derde spoor daadwerkelijk een succes te kunnen maken.

Concurrentie en economische prestaties

Waarom zoveel belang gehecht aan de intensivering van het marktwerkingsbeleid? Het antwoord is relatief eenvoudig: omdat er voor de economie veel bij te winnen valt. Dat concurrentie een positieve invloed heeft op het economische prestatievermogen, stoelt zowel op inzichten uit de economische theorie als op uitkomsten van empirisch onderzoek.

Theorie

De theoretische aandacht voor concurrentie gaat terug op Adam Smith en op de fundamenteën van de neoklassieke micro-economie. Sterk gesimplificeerd leidt het ontbreken van concurrentie volgens de neoklassieke theorie tot allocatieve inefficiency als gevolg van een hoger prijspeil en een lager productievolumen dan in een situatie van volledige concurrentie zou ontstaan. Van belang is in dit verband

dat ondernemers een natuurlijke geneigdheid hebben om waar mogelijk de concurrentie te beperken. Klassiek is de uitspraak van Smith in *The Wealth of Nations* dat "people of the same trade seldom meet together, even for merriment and diversion, but the conversation ends in a conspiracy against the public, or in some contrivance to raise prices". In de situatie van volledig monopolie kan de prijs het hoogst worden opgedreven. Is sprake van een betwistbare markt waarop de monopolist nieuwe toetreders vreest, dan zal doorgaans een lagere prijs worden gezet. In geval van een oligopolie voorspelt de theorie eveneens een prijszetting beneden het monopoliesiveau maar boven het niveau van volkomen concurrentie. De moderne micro-economie waarin o.a. de speltheoretische analyse van oligopolistische markten een grote rol speelt verandert weinig aan deze conclusie.

De welvaartsverliezen door marktdominantie zijn in de internationale literatuur aanvankelijk uitsluitend verbonden met de maatschappelijke kosten van prijsopdrijving. Literatuur uit de jaren zeventig en tachtig komt tot een veelomvattender benadering waarin meer kosten meetellen. Dit betreft tevens de kosten die tot doel hebben de dominante marktpositie te behouden resp. te verwerven, het zogenoemde 'rent-seeking' (lobbyen, public relations, advertenties, sponsoring, omkopen e.d.), en de kosten van de zogenoemde X-inefficiency (overhead, interne bureaucratie e.d.).

Ook in de geheel of gedeeltelijk buiten de neoklassieke theorie gelegen denkrichtingen (institutionele resp. neoschumpeteriaanse school, industriële organisatie) geldt concurrentie als een centrale drijfveer voor economische prestaties. Behalve aan Schumpeter valt te denken aan auteurs als Olson, North, Dosi, Tirole en Porter. In deze stromingen heeft gebrek aan concurrentie onder meer een negatieve invloed op het innovatievermogen van de economie en remt daardoor de economische groei. Hoewel het een stuk moeilijker is om genoemde stromingen op één noemer te brengen, staat een sterke aandacht voor dynamische of adaptieve (i.p.v. allocatieve of statische) efficiency doorgaans centraal. Een bepaalde mate van (tijdelijke) marktdominantie door monopolie- of oligopolievorming wordt aanvaard als noodzakelijke prikkel voor ondernemers om dure en risicovolle product- en procesvernieuwing tot stand te brengen. Tegelijkertijd echter is voldoende (kans op) concurrentie door nieuwe toetreding tot de markt onontbeerlijk om de motor van technologische vernieuwing aan de praat te houden. Aldus is de dynamische efficiency gediend bij een combinatie van een zekere marktmacht en voldoende concurrentie.

Empirie

Empirische studies naar de invloed van concurrentie op het economisch prestatievermogen zijn in de literatuur ruimschoots voorhanden. Op macro-niveau zijn de effecten van meer marktwerking evenwel lastig te modelleren. De beschikbare studies wijzen wel allemaal in dezelfde richting: meer marktwerking leidt tot sterkere groei van productie en werkgelegenheid alsmede tot lagere inflatie.

Modelberekeningen voor Duitsland, Australië, de Europese Unie en Nederland hebben dit uitgewezen². Voor Nederland is, onder een aantal aannames, berekend dat flexibilisering van de product- en arbeidsmarkt in de periode 1984-1990 jaarlijks circa 1% meer groei van productie en werkgelegenheid zou hebben opgeleverd. In absolute cijfers komt dit voor genoemde periode neer op f 35 mrd productie en ruim 300.000 banen! Tegen deze achtergrond wekt het weinig verbazing dat internationale organisaties als de OESO en het IMF Nederland systematisch aanbevelen om ten behoeve van betere economische prestaties meer marktwerking toe te staan. In breder perspectief geldt de boodschap van OESO en IMF evenzeer voor de meeste andere landen van de EU. Op meso-niveau is een schat aan empirisch materiaal beschikbaar. Uit internationaal vergelijkende landenanalyses is bekend dat meer concurrentie sterk positief uitwerkt in sectoren als de luchtvaart, de telecommunicatie, het bankwezen, de detailhandel, de bouwnijverheid, de landbouw e.d. De positieve invloed loopt over de band van hogere productiviteit, lagere prijzen, grotere productdifferentiatie, meer (technologische) innovatie en op termijn hogere productie en werkgelegenheid.

In hetgeen volgt zal ik op grond van bestaande studies een tentatieve schatting geven van de kosten van gebrekkige concurrentie in een aantal sectoren in Nederland.

» In de sector vrije beroepen is vrijwel over de hele linie sprake van zeer gebrekkige concurrentie. De maatschappelijke kosten van te hoge tarieven bedragen op jaarbasis voor makelaars f 240 tot f 290 mln³, voor notarissen ca. f 360 mln⁴ en voor apothekers eveneens ca. f 300 mln. per jaar⁵. Voor andere vrije beroepsgroepen zoals accountants, advocaten, deurwaarders e.d. zijn helaas geen empirische studies beschikbaar, maar het lijkt geen gewaagde uitspraak dat ook daar flinke 'monopoly rents' neerslaan.

In de sector energie is de concurrentie eveneens nog gebrekkig. Empirisch onderzoek geeft aan dat de maatschappelijke baten van sterkere marktwerking in deze sector jaarlijks ca. f 400 mln. zouden bedragen⁶. Dit als gevolg van een betere benutting van de mogelijkheden van internationale handel, een geringere reservecapaciteit en betere toepassing van de meest efficiënte technologie.

» De 10.000 banen die volgens het CPB zouden kunnen ontstaan door de nieuwe Winkeltijdenwet zijn te vertalen in een totale bate van f 240 mln op jaarbasis, als gevolg van de langere openingstijden.

» De kosten van rente-kartelvorming in de kredietverlening aan het mkb door het bankwezen zijn geschat op f 140 tot f 390 mln. op jaarbasis⁷.

Voor andere sectoren (resp. andere segmenten van de eerder genoemde sectoren) zijn helaas nog geen degelijke onderzoeken beschikbaar. Er zijn echter wel indicaties dat kartellering ook in andere sectoren aanzienlijke kosten met zich meebrengt. Bijvoorbeeld in de bouw lag volgens de OESO het gemiddelde prijspeil in 1990 circa 13% boven het gemiddelde niveau in de EU, hetgeen zou wijzen op gebrekkige concurrentie⁸. In de zeescheepvaart bestaat een door Brussel vrijgesteld prijskartel dat het internationaal georiënteerde Nederlandse bedrijfsleven enkele honderden miljoenen gulden per jaar zou kosten⁹. In de sector boeken en dagbladen belopen de kosten van gebrekkige prijsconcurrentie vermoedelijk enkele tientallen miljoenen gulden op jaarbasis¹⁰.

Dat meer marktwerking in de (semi-)publieke sector eveneens grote baten oplevert wordt steeds duidelijker. In het stads- en streekvervoer is volgens de commissie-Broekx door het toestaan van concurrentie via het aanbesteden van lijnen 5 tot 30% te besparen, d.w.z. ca. f 150 tot f 880 mln. per jaar¹¹. Door het consequent toepassen van de Europese aanbestedingsrichtlijnen voor diensten, leveringen en werken is volgens EU-berekeningen (het Cecchini-rapport) in de (semi-)publieke sector als geheel minstens 4% ofwel, naar Nederlandse schaal vertaald, f 2,5 mrd. op jaarbasis te besparen.

Dit alles geeft lang geen volledig beeld, maar wel een illustratie van de substantiële kosten die gepaard gaan met gebrekkige concurrentie. Of, positief geformuleerd, de baten van meer concurrentie zijn groot. Alles bijeen geteld komt ik in een conservatieve schatting al snel tot ca. f 4 á 5 mrd per jaar. Deze schatting is slechts een tussenstand die bovendien geen rekening houdt met macro-economische doorwerkingen. [tabel 1](#) vat de berekeningen samen.

Tabel 1. Tentatieve schatting van jaarlijkse baten van meer marktwerking in Nederland

Sector	bedrag (f mln)
Makelaars	240 tot 290
Notarissen	360
Apothekers	300
Energie	400
Winkeltijden	240
Krediet mkb	140 tot 390
Bussen	150 tot 880
Aanbestedingen	2500
Totaal	4330 tot 5430

Gebrekkige concurrentie doet zich met name voor in sectoren die geheel of gedeeltelijk afgeschermd zijn van de internationale concurrentie: de zogenoemde afgeschermd sector, waartoe vooral de dienstensector wordt gerekend. Wat betreft de marktsector gaat het dan om sectoren als de nutsbedrijven, de bouwnijverheid, groot- en detailhandel, bank- en verzekeringswezen, zakelijke dienstverlening, horeca, reparatie, schoonmaak, kappersbedrijf e.d. Daarnaast kan ook de kwartaire sector en de overheidssector zelf ertoe worden gerekend. In de afgeschermd sector bevindt zich meer dan de helft van de werkgelegenheid en van de toegevoegde waarde [12](#).

De economische ontwikkeling van afgeschermd en open sector vertoont in de periode 1980-1995 een aantal opmerkelijke verschillen [13](#). Zo groeit de arbeidsproductiviteit in de open sector aanmerkelijk sneller dan in de afgeschermd sector; het verschil bedraagt gemiddeld ruim 2% per jaar. De gemiddelde prijsstijging in de afgeschermd sector is daarnaast ruim 1,5% hoger dan in de open sector. Het volume van de toegevoegde waarde in de afgeschermd sector in Nederland groeit in de beschouwde periode weinig meer dan in de open sector. Volgens de OESO blijft de productiegroei van de afgeschermd delen van de tertiaire dienstensector in Nederland sterk achter bij hetgeen in andere landen waarneembaar is [14](#). Berekeningen van het CPB geven aan dat de arbeidsproductiviteitsgroei van de Nederlandse dienstensector internationaal gezien bescheiden is, terwijl het niveau van de arbeidsproductiviteit in deze sector duidelijk lager ligt dan dat in de VS, Duitsland en Frankrijk. De conclusie moet zijn dat de afgeschermd sector een naar internationale maatstaven zwakke productieprestatie neerzet. Zowel CPB als DNB hebben dit mede in verband gebracht met een naar verhouding beperkte binnenlandse concurrentiedruk [15](#). De economische consequenties hiervan zijn substantieel, zoals we eerder al hebben aangegeven. Dat in Nederland in de afgelopen tien jaar desondanks een sterke werkgelegenheidsprestatie is geleverd doet aan deze analyse niets af. Immers, deze prestatie had nog veel mooier kunnen zijn als de afgeschermd sector een grotere productiegroei te zien had gegeven.

Van belang is nog op te merken dat een aantal belangrijke baten van meer marktwerking heel moeilijk te kwantificeren is. Zo is het positieve effect van meer dynamiek op de economische groei en banencreatie nog nauwelijks te meten. Lastig meetbaar zijn ook de positieve effecten op de kwaliteit, variëteit, servicegraad en vernieuwing van producten. Een voorbeeld is de Winkeltijdenwet die gunstig uitwerkt op de dienstverlening aan de consument, welke welvaartswinst slechts ten dele in gulden uit te drukken valt.

Motieven voor marktwerkingsbeleid

Tegen de achtergrond van het voorgaande is een aantal eenvoudige motieven voor een krachtig marktwerkingsbeleid aan te wijzen. Het eerste motief is gelegen in het wegnemen van welvaartsverliezen die ontstaan door monopolioïde prijsopdriving, 'rent seeking' en X-inefficiëncy. Positief geformuleerd komt dit neer op het bevorderen van de allocatieve efficiency in de economie. Beleidsmatig wordt dit ingevuld door een streng verbodsstelsel te introduceren voor kartels en misbruik van economische machtspositie alsmede door nationale fusiecontrole. Allerlei vormen van prijsbinding, marktverdeling en vorming c.q. misbruik van economische machtsposities krijgen daardoor geen kans. Ook het actief creëren van ruimte voor toetreding van concurrenten op markten die voorheen door publieke monopolies werden beheerst, behoort tot deze beleidscategorie.

Het tweede motief voor marktwerkingsbeleid ligt in het bevorderen van de dynamische efficiency. Beleidsmatig krijgt dit vorm in de mogelijkheid tot vrijstellingen en ontheffingen van het strenge kartelverbod. Productieve samenwerkingsovereenkomsten (bijvoorbeeld bij R & D) blijven daardoor mogelijk, mits inderdaad wordt aangetoond dat de dynamische efficiency ermee gediend is. Bij het introduceren van marktwerking in sectoren die voorheen het domein waren van publieke monopolies wordt eveneens scherp gelet op de eisen die de dynamische efficiency stelt. In de praktijk leidt dat tot lastige dilemma's, zoals de mate waarin concurrentie kan worden toegestaan op infrastructurele voorzieningen als (mobiele) telecommunicatienetten, energienetten, spoorlijnen, streek- en stadsvervoerlijnen e.d. Hoe gaan we om met de afweging tussen concurrentie om de markt (via periodieke tenderprocedures) en concurrentie op de markt, in welke mate stellen we grenzen aan het aantal nieuwe toetreders? Het betreft hierbij echter steeds de vraag naar de precieze maatvoering en niet de vraag of marktwerking de dynamische efficiency verhoogt. Belangrijk is tevens te voorkomen dat publieke monopolies worden omgezet in private monopolies. Privatisering werpt pas vruchten af als daadwerkelijke concurrentie echt is verzekerd. De ervaringen in zowel eigen land (loodswezen) als elders laten dit duidelijk zien.

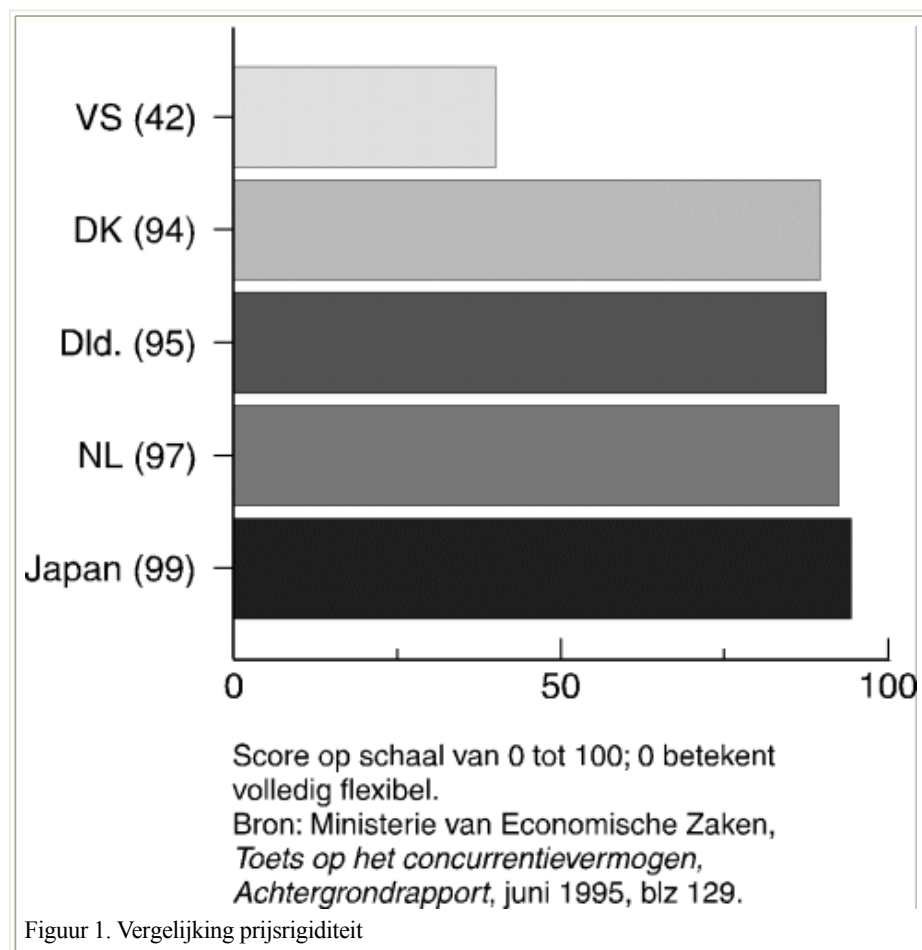
Het derde motief voor marktwerkingsbeleid is de versterking van de internationale concurrentiepositie van Nederland. Een afgeschermd sector die aan scherpe binnenlandse concurrentie bloot staat levert betere prijs/kwaliteitsprestaties en vormt daarmee een positieve vestigingsfactor voor bestaande en toekomstige afnemers uit de open sector [16](#). Daarnaast is een scherp concurrerende binnenlandse markt voor bedrijven een goede leerschool en springplank voor internationale expansie. Sinds Porters werk weten we dat vooraanstaande posities op de wereldmarkt vaak geschraagd worden door hevige concurrentie op de thuismarkt [17](#). Dit argument wint aan belang naarmate de globalisering verder oprukt en zich ook sterker doet gevoelen in delen van de voorheen afgeschermd sector.

Hoe eerder de afgeschermd sector in Nederland gewend raakt aan stevige concurrentie, des te groter zal de weerbaarheid zijn ten opzichte van toekomstige toetreding door buitenlandse concurrenten en des te groter de spankracht voor toekomstige expansie op buitenlandse markten. Zo gezien is sterkere marktwerking op langere termijn essentieel voor behoud en uitbreiding van productie en werkgelegenheid in eigen land. Vergroting van de marktwerking in de afgeschermd sector is daarom een noodzakelijke voorwaarde voor het opporren van de banenmachine.

Het vierde motief voor marktwerkingsbeleid vormt de gebrekkige werking van publieke regulering. Sedert de opgang van de economische theorie van de politieke besluitvorming is bekend dat publieke regulering aanzienlijke feilen vertoont. Spelers in het politieke besluitvormingsproces (politici, ambtenaren, pressiegroepen, uitvoeringsorganisaties) hebben ook eigen doelstellingen die een flinke wig kunnen drijven tussen het oorspronkelijke doel van regulering en de uiteindelijke uitkomst. Wetenschappers hebben daar nog weinig oog voor. Vaak eindigt de analyse met de constatering dat er marktimperfections zijn en dat 'dus' overheidsingrijpen geboden is om dit te corrigeren. De echte afweging tussen de kosten van marktimperfectione en de kosten van imperfect overheidsoptreden wordt maar zelden gemaakt. Dit motief speelt vooral een rol waar het gaat om het naar de markt brengen van voorheen in het publieke domein gelegen activiteiten. De praktijk leert dat het inbrengen van marktdiscipline vrijwel zonder uitzondering tot vergroting van effectiviteit en efficiency leidt. De telecomsector is een bekend voorbeeld: in landen waar de liberalisatie verder is voortgeschreden zijn de prijzen lager en is de innovatie groter dan in landen waar de telecom nog grotendeels in het publieke domein ligt. Recente OESO-berekeningen tonen aan dat de consumententarieven in geliberaliseerde landen bijna 4% daalden tussen 1990 en 1994, terwijl in niet-geliberaliseerde landen een stijging optrad van bijna 9% ¹⁸. In eigen land zien wij dit het laatste halfjaar geïllustreerd bij de mobiele telecom (komst van Libertel).

Het aldus vormgegeven marktwerkingsbeleid is, anders dan de critici doen geloven, allesbehalve ideologisch. Dat het huidige beleid Nederland zou willen omtoveren in een Walrasiaans paradijs van veilingmarkten is een karikatuur. De dagelijkse praktijk van marktwerkingsbeleid in een middelgrote economie als Nederland draait veeleer om het bewerkstelligen van adequate incentive-structuren en om het afbreken of voorkomen van sterk monopolistische marktposities waarin slechts een of enkele marktpartijen het spel beheersen. Volgens de moderne speltheorie dreigt er in markten met minder dan vijf echte spelers zware kartelvorming die het algemeen belang schaadt ¹⁹. Dit soort marktstructuren is in Nederland aan de orde van de dag. In een aanzienlijk aantal sectoren is namelijk maar een beperkt aantal hoofdrolspelers in een economie van onze grootte. Het beleid heeft dan ook meer te maken met het najagen van effectieve concurrentie in oligopoloide markten dan met het installeren van veilingmarkten (zo dit laatste al geambieerd zou worden).

Kuipers heeft natuurlijk volstrekt gelijk met zijn stelling dat instituties en conventies hun waarde hebben op het vlak van reductie van aan de ruil klevende onzekerheden ²⁰. Dit geldt ook voor de constatering dat een zekere loon- en prijsrigiditeit een normaal verschijnsel is in het economisch leven. Maar hoe beoordelen we het feit dat de prijsrigiditeit in Nederland aanmerkelijk groter lijkt dan in andere landen met vergelijkbare omstandigheden (zie [figuur 1](#))? En realiseren we ons ten volle dat waar (lonen en) prijzen in ons land trager reageren dan elders, de aanpassingen aan veranderende omstandigheden des te sterker in volumemutaties van productie en werkgelegenheid tot uitdrukking komen?

Figuur 1. Vergelijking prijsrigiditeit

Van Waardens betoog dat marktwerking slechts kan gedijen binnen een stelsel van wetten en regels beschouw ik als behorend tot de categorie 'motherhood-statements' ²¹. Wie wil dit alles dan afschaffen? EZ in elk geval niet, die beheert zelf een niet onaanzienlijk deel van de regels die Van Waarden hartstochtelijk aanprijst (ijkwet, wet consumentenkrediet, waarborg enz.). De kernvraag in dit hele debat is m.i. veeleer in welke mate wordt toegestaan dat instituties hoge toetredingsbelemmeringen opwerpen, prijsbinding opleggen, markten

onderling verdelen e.d. Instituties en conventies zijn niet statisch, maar vertonen in de tijd gezien een eigen dynamiek. Zo kunnen zij in een bepaald tijdsgewricht en onder bepaalde omstandigheden groeiversterkend werken, maar zich vervolgens ontwikkelen tot groeiremmende factoren.

Het aanpassingsvermogen van instituties hangt positief samen met de mate van concurrentie. Dit is o.a. door Olson en North scherp geanalyseerd. Voor Nederland lijkt deze analyse relevant. Willen we de goede kanten van de Nederlandse overlegcultuur laten ontaarden in Nedersclerosis? Het is precies hier dat het marktwerkingsbeleid grenzen wil stellen aan anti-concurrentieel gedrag teneinde in markten effectieve concurrentie overeind te houden c.q. te vestigen. Dat heeft niets te maken met modieus najagen van mythes of met kortzichtige beleidstheorie, maar alles met het economische gedachtegoed dat tot uitdrukking komt in de al decennia aanvaarde economische visie achter de interne Europese markt en het Europese mededingingsbeleid. Een visie die in feite hierboven al uitgebreid uiteen is gezet en die zowel in EU- als in OESO-verband op hoofdlijnen algemeen wordt gedeeld. Wat betreft het mededingingsbeleid is het goed nog eens op te merken dat Nederland een van de laatste lidstaten is die zich voegt naar het Europese verbodstelsel. Het internationaal opererende deel van het Nederlandse bedrijfsleven is al volledig onderworpen aan een streng verbodstelsel. Wie bezwaren opwerkt tegen een verbodstelsel voor de afgeschermd sector, pleit de facto voor een duurzaam duale economie ten detrimente van de consument en van de open sector.

Besluit

De intensivering van het marktwerkingsbeleid ligt goed op stoom. In de publieke discussie is veel aandacht voor de groepen die zich in hun gevestigde posities bedreigd voelen. Dat is heel begrijpelijk, want er zijn op korte termijn voor de insiders vaak flinke aanpassingen nodig. Daar tegenover staat dat er kansen ontstaan voor outsiders, zowel ondernemers als werknemers. Hierbij moeten we scherp blijven zien dat het beleid per saldo grote baten zal afwerpen voor consumenten en zakelijke afnemers. Die baten belopen volgens mijn ruwe schatting op jaarbasis minstens 0,5% van het bnp of vier à vijf mrd gulden (f 200 per inwoner). De baten in termen van betere dienstverlening, meer productdifferentiatie en meer productvernieuwing komen daar nog bovenop. Vooral in de nog thans van buitenlandse concurrentie afgeschermd sector (vnl. diensten) kan aldus door meer marktwerking grote welvaartswinst worden geboekt. In dynamisch opzicht kan sterkere marktwerking ertoe bijdragen dat de economie op een structureel hoger groeipad terecht komt. Bij zo'n hoger groeipad hoort vanzelfsprekend ook een grotere creatie van werkgelegenheid

1 Ministerie van Economische Zaken, *Jaarverslag Mededinging 1994-1995*, Den Haag, september 1995.

2 D.I. Bos, *Marktwerking en regulering*, Ocfeb, nov. 1995.

3 H.P. van Dalen, gebrek aan marktwerking in de makelaardij, *ESB*, 3 mei 1995, blz. 416-421.

4 KPMG, *Kosten en opbrengsten van het notariaat*, maart 1994.

5 Retail Wholesale Group, *Onderzoek farmaceutische groothandel in de extramurale markt*, 1994.

6 R.W. Künneke, *Marktwerking in de energiesector*, Ocfeb, 1996 (te verschijnen).

7 P.A.G. van Bergeijk e.a., Mobiliteit en concurrentie op de kapitaalmarkt, *ESB*, 6 september 1995, blz. 780-784.

8 OESO, Netherlands, OECD Economic Surveys, Parijs, 1993.

9 Schatting EVO in gesprek over rapport *Liner shipping - time for change*, Maritime Competition Policy in Europe, ESC, december 1995.

10 Raad voor de Kunst, *Het culturele belang van de vaste boekenprijs*, 1985. De hierin gepresenteerde berekeningen vormen m.i. een onderschatting van de kosten van het boekenkartel, omdat het effect op de uitgeverijsector buiten beschouwing blijft. In het VK zijn de boekenprijzen na afschaffing van de vaste boekenprijs vorig jaar tientallen procenten gedaald.

11 Commissie Brokx, *Achtergrondstudie aanbesteding en marktstructuur in het openbaar vervoer in het buitenland*, 1994.

12 J.J.M. Kremers, Naar een sterkere binnenlandse groeidynamiek, *ESB*, 11 december 1991, blz. 1228-1232.

13 Eigen berekening op basis van CPB cijfers.

14 Periode 1980-1987; OESO, 1993, op.cit.

15 A.G. van Riet, Diensteninflatie en de convergentie naar prijsstabiliteit in Europa, *DNB Kwartaalbericht*, juni 1993 en CPB, [CEP 1996](#).

16 Dat internationaal opererende concerns in Nederland last hebben van de niet-concurrentiële binnenlandse sector kwam naar voren op een door McKinsey en EZ georganiseerde bijeenkomst in juni 1995.

17 Een fraai voorbeeld is dat van de sleepbootonderneming Kooren die na in de Rotterdamse haven het sleepbotenmonopolie van Smit te hebben doorbroken nu het sleepbotenkartel in de Hamburgse haven aan het slechten is.

18 Voor de zakelijke markt deed zich een vergelijkbaar verschil in prijsbeloop voor, zie OECD, *Communications outlook 1995*, Parijs, 1995.

19 L. Philips, *Competition policy: a game-theoretic perspective*, Cambridge University Press, 1995.

20 S.K. Kuipers, Wanneer de veilingmeester faalt, *ESB*, 11 oktober 1995, blz. 900-903.

21 F. van Waarden, Breekt Nederland zijn dijk door?, *ESB*, 18 januari 1995, blz. 52-57 en id., Van kartelparadijs naar oligopolierijk, *ESB*, 20/27 december 1995, blz. 1149-1152.